

Resmi olarak tamamlandığı Ocak 2012 tarihinden itibaren hem sağlık emekçilerine hem de topluma yönelik sorunları aşama aşama ortaya çıkan Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP)'nin çöküşü, 2019 yılına kadar devam etti. SDP, o tarihten itibaren bir enkaza dönüşmesine karşın, AKP iktidarı bu enkazı kaldırmamakta direniyor. Çünkü şehir hastaneleri ihaleleri, işletme ve kiralama uygulamalarıyla özel hastaneler için saçılan teşvikler başta olmak üzere, sağlık alanını ülke ekonomisi için kara delik haline getirdi. Ve sağlık hizmetlerini toplumun sağlığı için değil, bu alana yatırım yapan ulusötesi sermaye ile yandaşlarına doğrudan kaynak aktarma aracı olarak kullanıyor. Çalışma koşulları, şiddet, ücretlerin düşüklüğü sağlık emekçilerini her geçen gün daha da olumsuz etkiliyor ve yaşamını tehdit ediyorken, halkın sağlık hizmetlerine ulaşabilmesi güçleşiyor. Parası olanlar parası kadar sağlık hizmeti alabiliyor. AKP aracılığıyla uygulamaya konan politikalar ve SDP, bir yandan toplumla sağlık emekçilerini, öte yandan sağlık emekçilerini kendi aralarında karşı karşıya getirmenin tuzaklarını yaratıyor. Böyle bir dönemde "Emek Bizim Söz Bizim" ana başlığındaki eylemlerle sokağa çıkan, birimlere girmeye çalışan TTB, SES başta olmak üzere, alanın diğer örgütleriyle en geniş halıyla bir araya gelerek mücadeleyi hekimler, diğer sağlık emekçileri ve halkın sağlık hakkı için zaman içinde büyüyen katılımı sürdürmeye çalışıyor. İktidarın farklı ücretler ve haklarla hekimleri, sağlık emekçilerini bölme, halkla sağlık emekçilerini karşıtlar olarak tutum almaya zorlayan uygulamalarını bir bir deşifre etmeye ve iktidarın maskesini düşürme çabalarına devam ediyor. Bu örgütlü çabaların yaklaşan genel seçim sonrasında zorunlu hale gelen sağlık sisteminin yeniden inşa sürecine de katkı sağlayabilmesi için bugünden düşünmek, ittifaklarla paylaşmak ve planlayabilmek gerekiyor.

Bilimsel bilgiye dayanmaksızın ve DSÖ'nün karşı çıkmasına rağmen, birçok ülkede pandemiye yönelik önlemler gevşetildi, hatta neredeyse kaldırıldı. Yetkililer halka SARS-CoV-2 enfeksiyonunun sıradanlaştığı, hemen her düzeyde enfüanza enfeksiyonlarıyla (mevsimsel griple) benzer hale geldiği aldatmacasını sunuyor. Oysa, ölüm oranları düşmüş olsa da özellikle de yineleyen alevlenmeler biçiminde olan hasta sayısındaki yüksekliği ve hastanede yatış gereksinimleri devam ediyor. Böyle olduğu için de sağlık emekçilerinin pandemiden olumsuz etkilenmesi ve hastalanması azalmıyor. Dünya genelinde COVID-19 nedeniyle 2022 yılının ilk sekiz ayında yaşamını yitirenlerin sayısı 1 milyonu geçti. Ve Türkiye'nin de içinde olduğu 136 ülkede tam aşılama oranı halen %70'in altında.

Bakan Koca, hem topluma karşı sorumluluğu hem de bunu gerçekleştirebilmek için yetkisi ilk sıralardaki ülke yöneticilerinden birisi olmasına karşın, izleyebildiğimiz kadarıyla ne bir hekim olarak ne de Sağlık Bakanı olarak bu sorumluluklarını yerine getirmiyor, getiremiyor. "Türkiye'de salgın tehlikeli olmaktan çıktı" diyerek, salgına karşı önlemlerin neredeyse tümüyle kaldırıldığını ilan ettiği 30 Mayıs 2022 tarihinden 14 Ağustos 2022 tarihine kadar resmi açıklamalara göre, 1 milyon 600 bin 983 kişi hastalandı, bunlar arasından bin 443 kişi de maalesef yaşamını yitirdi. Dünya yeni varyantların, hastalığın yeni formlarının ve insan organizmasına etkilerinin neler olduğunu araştırmaya devam ederken, iktidarın, bu tutumunu ne bilimsel bilgiye dayalı ne de toplumsal yarar kapsamında bir adım olarak değerlendirmek mümkün. UNESCO'nun verilerine göre Türkiye, 48 hafta ile pandeminin birinci yılında örgün eğitime en uzun süre ara veren ilk dört ülke arasında yer almıştı. Buna rağmen, Milli Eğitim Bakanlığı 2021-2022 eğitim öğretim yılının ardından 2022-2023 döneminde de eğitimin sağlıklı, yüz yüze ve kesintiye

uğramadan gerçekleştirilebilmesi için ikinci defa gerekenleri yapmaktan ısrar ediyor. Okullar bir iki hafta sonra açılacak. Ancak, okul çağı çocuklarının, öğretmenlerin ve personelin aşıları, okulların fiziki koşulları ve müfredat ile ulaşım için pandemiye karşı önlemler konusunda eylemsizliğine devam ediyor. Dini eğitim veren yatılı kurslar faaliyetlerine ara vermeden devam ederken, Milli Eğitim Bakanlığı, kesintisiz ve sağlıklı modern eğitimin önünde engel olma tutumunu sürdürüyor. Güvenilir ve etkili bir hastalık izleme (sürveyans) sistemine sahip olmayan Türkiye'de salgının en başından itibaren, büyük çoğunlukla test için ya da yakınmaları nedeniyle, hastaneye başvuranlar üzerinden salgının durumu takip ediliyordu. Geldiğimiz aşamada salgın devam ediyor olmasına rağmen, hastaneler dışında bütün önlemler kaldırıldı. Test için başvuranların büyük çoğunluğuna test yapılmadığıyla ilgili haberler sağlık emekçileri arasında sıradan konuya dönüştü. Yine gözlemlerimize göre, özellikle büyük şehirlerdeki çok sayıda kişi yakınmaları olduğunda hızlı testle yetiniyor. Test pozitif çıktığında da kendilerini izole etmeye çalışıyor. Diğer kentlerde ise daha önce hastaneye başvuru nedeni olan semptomlara "aldırış edilmiyor". Çünkü Bakanlık, pandemi bitmemesine rağmen, "tehlikenin geçtiğini" ilan etti. Kamuoyu ile haftalık ve gecikmeli olarak paylaşmaya başladığı salgın verileri ise önceki döneme göre daha da sınırlı hale getirildi. Bırakalım kimlere test yapıldığını, kaç kişiye test yapıldığı bilgisi dahi yok. Türkiye'de maalesef hem genel hem de sağlık emekçilerine yönelik neredeyse doğru ve yeterli kapsamda bilgi maalesef yayımlanmadığı gibi, daha da kısıtlı hale getiriliyor. Buna karşın, dünya genelinde çoğu ülke COVID-19 hasta ve ölüm verilerini günlük olarak, demografik bilgileri de içerecek biçimde yayımlanmaya devam ediyor. Yanı sıra, bir grup ülkede sağlık emekçileriyle ilgili verilerin de benzer biçimde yayımlandığını izliyoruz.

Sağlık Bakanlığı tarafından açıklanan ölüm sayılarının gerçeği yansıtmadığı, büyük bölümünün bildirim dışında tutulduğu çeşitli incelemeler sonucunda kanıtlanmıştı. Günümüzde benzer bir durum, çok daha aşikâr bir şekilde yeni tanı konan hasta sayısına, dolayısıyla da salgının seyri ile ilgili çok temel bir bilgiye ulaşamama durumuna gelindi. Bu durumda iktidarın tutumuna alternatif faaliyetler gerçekleştirmek gerekiyor. Özellikle iktidar partisi dışındaki yerel yönetimler “atık su epidemiyolojisi” uygulamaları aracılığıyla salgının durumunun izlenmesine katkı sunabilir. İlk defa 1939 yılının yaz aylarında ABD’deki çocuk felci salgınında araştırmacılar kanalizasyon örneklerinde çocuk felci virüsünü tespit etmişlerdi. Pandemi döneminde de birçok ülkede yaygın bir biçimde salgının izlenmesi için alternatif olarak kullanıldı. COVID-19 pandemisiyle birlikte, metodolojik ve teknik olarak önemli gelişmeler de sağlandı. Kanalizasyon sularının uluslararası standartlara uygun olarak test edilmesiyle COVID-19’un yanı sıra, birçok hastalık için erken uyarı elde edilebilir ve bu hastalıklar izlenebilir. Özellikle bebeklik ve çocukluk çağı aşılarında yaşanmakta olan aksaklıklarla göçmen ve mülteci ailelerinin sağlık hizmetlerine ulaşamamasından kaynaklanan sorunların çocuk felcinin salgın riskini oldukça artırdığı konunun uzmanları tarafından da ifade edilmeye başlandığı günlerdeyiz. Böylece bir dönemde, yerel yönetimlerin akademik iş birliğini de sağlayarak kuracağı sistemlerle kanalizasyon örnekleri üzerinden hastalık etkenleri araştırılarak; COVID-19, çocuk felci, maymun çiçek hastalığı başta olmak üzere birçok hastalık için erken uyarı ve izleme sistemi faaliyete geçirilebilir. Böylece, iktidarın sansürüne rağmen, bilimsel bilgiye ulaşmak ve bunu toplum yararına kullanabilmek mümkün olacaktır.

Dergimizin Danışma Kurulu’nun ilk kez yapılandırıldığı Ocak 1999 tarihinden itibaren üyesi olan Metin Çulhaoğlu’nu ne yazık ki 15 Ağustos’ta kaybettik. Danışma Kurulunu, ülkelerin dolayısıyla da Türkiye’nin

sağlık durumuyla sağlık sisteminin (finansmanından hizmet sunumuna, emek gücünün eğitiminden çalışma ortamına kadar sağlık alanındaki hemen tüm öğelerin) nasıl ve kim(ler)in yararı-önceliği gözetilerek belirlendiğini görünür hale getiren temel değişkenler olan ekonomi ve siyaset alanlarında Dergimiz faaliyetlerine zenginlik katması amacıyla oluşturmuştuk. Danışma Kurulu, Yayın/Hakem Kurulu üyelerimizle birlikte gerçekleştirdiğimiz ve daha sonra yayına da dönüştürdüğümüz “Yuvarlak Masa Toplantısı” adı altında, gündemli olarak, yılda bir ya da iki kez bir araya geliniyordu. Danışma Kurulu üyelerimizden birisi tarafından önceden hazırlanarak yapılan “anahtar sunum” sorasında, öncelikle kurulun diğer üyeleri söz alıyor ve en az iki tur konuşmalardan sonra oturum tamamlanıyordu. Metin Çulhaoğlu, yapacağı anahtar sunumlara başlarken madde madde hangi alt başlıklarla konuyu ele alacağını ve ne kadar süreceğini mutlaka paylaşırdı. Güncel olanla her zaman Marksizmin bağlantısını kuran, gelecekte bir bakışla bugünü değerlendiren bu sunumları hepimizi zenginleştirir, konu başlığında yeni soruların, düşüncelerin gelişmesine yol açardı. Kendisine yapılan eleştirileri bir katkı olarak ele alır ve daima kişiselleştirmeden yanıtlardı. Oturum boyunca siyasetten herhangi bir ayrıma gözetmeksizin tüm katılımcılara karşı nazik, sevecen ve dostça tutumunu daima korurdu. Biz Yayın/Hakem Kurulu üyelerinin ağabeyi, öğretmeni oldu. Metin ağabey, üretken, sözü ve düşünce ağırlığı olan, boşluğu gidebilemeyecek, saygın bir sosyalistti, Marksist’ti. Özleyeceğiz.

Bu sayımızla birlikte, “COVID-19 Pandemisinde Sağlık Sistemleri” başlıklı dosyamızı, Dergimizin bugüne kadarki en uzun dosyası olarak tamamlamış oluyoruz. Dosya, toplam 9 sayıda, 43’ü ülke örneği olmak üzere, 52 makaleden oluştu. Yaklaşık 16 ay önce yayımlanan Dosya Editörü’ünden yazısında da tanımlandığı gibi, tüm değerlendirmeler pandemi devam ederken gerçekleştirilmek zorunda kaldı.

Bu durumun yaratacağı sınırlılıklar biliniyor olmasına karşın, konunun önemi ve güncelliği nedeniyle başlatılan çalışmada, 63 davetli yazar yer aldı. Pandeminin devam ediyor olması, doğal olarak, başta ulaşılabilen yayımlanmış kaynaklar olmak üzere, birçok sınırlılığı da beraberinde getirdi. Ancak, COVID-19 pandemisi, neoliberal politikalarla birlikte “sağlıkta reform” adı altında dünya genelinde dönüştürülmüş olan sağlık sistemlerinin ortak bir sınavı olma özelliğini de taşıyor. Ve söz konusu çalışmalar, pandeminin her bir ülkeye girişinin ilk aylarında sağlık sistemlerinde yaşananları/“sınav sonuçlarını” olabildiğince kapsamlı bir biçimde ortaya koyabildi. Pandemi henüz bitmiş değil. Yakın bir tarihte de bitecek gibi görünmüyor. Doğal olarak, pandeminin bittiği tarihten sonra da ülkelerin, pandemi sonrasında, sağlık sistemlerine yönelik olarak gerçekleştirmek zorunda kalacakları ve gerekliliği şimdiden ortaya çıkan “müdahalelerini” değerlendiren çalışmalara gereksinim olacak. Ve bu çalışmalar için çok daha kapsamlı ve analitik değerlendirmeler yapabilme fırsatını sağlayabilecek verilere ulaşabilme olanağının da olabileceğini ümit ediyoruz.

Online olarak, 15 Ağustos 2022 tarihinde yayımlanan bu sayımızda; Kazakistan, Kolombiya, Vietnam ve Tayland ülke örneklerinin yanında, Türkiye ile birlikte dosya kapsamında yayımlanan makalelerden yararlanılarak hazırlanmış, ülkelerin tümünü genel olarak ele alan bir değerlendirme makalesi yer alıyor. Bu sayıda, dosya kapsamındaki yazılar dışında; pandemi kapsamında evsizlik ve barınma yoksunluğunu ele alan bir makale ile İsviçre’de görünür hale gelen eşitsizlikleri ele alan bir araştırma makalesinin çevirisi olmak üzere iki yazıya yer verildi. Gelecek sayımızda “Hapishanelerde Sağlık ve Sağlık Hizmetleri” başlıklı dosyamızı sizlerle paylaşabilmek üzere hazırlıklarımıza devam ediyoruz. Sevgi, dostluk ve umutla...